

زمانه‌وانی ده‌بارهی کیتی بیزمانی کوردی

مردن

له‌م چه‌ندانه‌دا کیتیکی گه‌وردو به‌نرخ له لایهن مامۆستا د . نه‌وره‌حمانی حاجی ماریه‌وه بلاوگرایه‌وه . له ژیر ناویشانی ریزمانی کوردی «مۆرفۆلۆژی» دا (۱) گومانێ تیانیه‌که کیتیکی وا به‌که‌لک سوود به‌خش نه‌رکیکی گرانو ماندوو بوونیتکی به‌کجبار زۆری زیستوه . به‌تابه‌کی له‌باره‌ی بابهنیتکی واکم وینه‌و به‌نرخه‌وه . که‌قول بوونه‌وه‌یه‌کی فراوانو لیکولینه‌وه‌یه‌کی زانستانه‌ی باشی نه‌ری .

ناشکرایه‌که‌نم کاره‌ش بوو سه‌ه‌که‌ی جچی شانازی ورتیزه . وه‌خزمه‌تیتکی گه‌وره‌و نایابه‌ بو زمانه‌که‌مان و توژینه‌وه‌ی زانستی و که‌شه‌ه‌ندنی .

نایابی و لایه‌نی چاکه‌شی له‌وه‌دایه . که‌ مامۆستا د . نه‌وره‌حمان زۆر سه‌رکه‌وتووانه‌ بو زۆربه‌ی نه‌و نه‌ینی به‌شاراوانه‌ی زمانه‌که‌مان چوه . که‌کم که‌س له‌مه‌و به‌ری کۆلیوه‌ته‌وه . وه‌که‌لکیتی زۆریشی له‌که‌رسته‌ی فۆلکلۆرو وشه‌ره‌سه‌نه‌کانی زمانی کوردی وه‌رگرتوه . به‌تابه‌تی له‌هینانه‌وه‌ی زۆربه‌ی نمونه‌کان دا چ وشه‌بێ چ رسته‌بێ . وه‌له‌به‌کاره‌ینانی شیعری شاعیره‌کۆن و تازه‌کامان . نه‌مه‌ش به‌لای منه‌وه‌ قول بوونه‌وه‌یه‌کی زۆر وردو که‌م وینه‌یه . له‌رووی زمانو ریزمانه‌وه .

نومیده‌وارم مامۆستای ناوبراو له‌نه‌واوکردنی به‌رنامه‌که‌ی و پێشکه‌ش کردنی جووره‌ها بابته‌تی وا به‌که‌لک و مه‌زن دربی نه‌کات .

هیوای سه‌رکه‌وتنی نه‌و ریبازه‌دا بو به‌خوایم .

جا مین هه‌ندی وردد سه‌رنج و تیبینیم له‌مه‌ر نه‌و کاره‌ی مامۆستاه هه‌یه‌که‌ نه‌بوایه‌ یاددا شتیانی بگردایه . وه‌به‌پێوستم زانی که‌ به‌م چه‌ند سه‌رنجانه‌ی خواره‌وه هه‌ندی رووی بابته‌که‌ هه‌لسه‌نکینم زروونیان بکه‌مه‌وه .

۱- له‌لایه‌وه (۹۳) دا پیناسه‌ی ناوی به‌م جووره‌گردوه .

ناو : نه‌و وشه‌یه‌یه‌که‌ ناوی گیانداریک یان بێگیانیک . یان بیریکی یان کاریکی دیاری نه‌کات وه‌ک : ژن ، نازاد ، نه‌سپ ، کۆتر ، ماسی ، به‌رد ، چیا ، گول ، زه‌وی ، تری ، خه‌م ، بروا ، مندالی ، جوانی ، تاریکایی ، درومان ، کۆکه . کوته‌ک (۲) .

له‌پیناسه‌که‌دا لایه‌نیتکی تری ناوی نه‌پیتکاهه‌ نه‌ویش نه‌یه‌که‌ ناوی شوێن و کات ناگرینه‌وه .

نه‌بوایه‌ پیناسه‌که‌ش به‌م جووره‌بووایه . ناو : نه‌و وشه‌یه‌یه‌که‌ ناوی گیانداریک یان بێگیانیک ، یان بیریکی . یان کاتیکی . وشه‌تیتکی یان کاتیکی ده‌یه‌وه‌ک : ژن ، پیاو ، ناو ، کۆتر ، نه‌سپ ، ماسی ، به‌رد ، چیا ، گول ، زه‌وی ، تری ، خه‌م ، تاریکایی ، جوانی ، مندالی ، سلیمانی ، هه‌ورامان ، کوردستان قوتابخانه ، مال‌جی ، ری ، شه‌ر ، سه‌عات ، ده‌م ، چرکه ، . . . .

۲- له‌لایه‌وه (۹۹) دا له‌باسی ناوی سه‌ه‌نه‌وه‌ی «گوزاره» دا نووسیویتی .

ناوی سه‌ه‌نه‌وه‌ی ناوی شه‌تیکه‌ که‌ بوونی سه‌ره‌به‌خۆی نییه . به‌لکو له‌شتی به‌ره‌سه‌ست وه‌یا له‌بیرو خه‌یالدا په‌یدا ده‌بن وه‌ک : هۆش ، یروا ، خه‌م ، شه‌رم ، هیز . جوانی پیاوه‌تی ، شادی . . . (۳)

له‌هینانه‌وه‌ی نمونه‌کانیدا نه‌بوایه‌ به‌لای که‌مه‌وه‌ چه‌ند چاوگیتیشی به‌یتایه‌ته‌وه‌ په‌نجه‌ی بو نه‌و بابته‌ش رابکیشایه . چوونکه‌ چاوگیتیش وه‌کو ناوی گوزاره‌خۆی نه‌نوینی وه‌به‌ر هه‌چ هه‌ستیک ناکه‌وی . ته‌نیا نه‌وه‌ نه‌بێ که‌ له‌بیرو خه‌یالدا هه‌یه‌ وه‌ک : مردن ، هاتن ، ژان ، کوشتن . . . تاد .

۳- له‌باسی (ناو له‌رووی رۆژانه‌وه) له‌پیناسه‌ی ناوی داریزراودا نووسیویتی نه‌و ناوه‌ناساده‌یه‌یه‌که‌ له‌ وشه‌یه‌کی ساده‌و زیادیه‌ک پیتکه‌اتبیت . نه‌و زیادیه‌یه‌که‌ پێشگر یان پاشگر یان هه‌ر دوو پێشگرو پاشگر پیتکه‌هه‌وه‌ بن وه‌ک : کارگه‌ ، که‌مه‌ره ، ناگردان ، تاریکایی ، ده‌سروکه ، بێکاری ، نه‌خۆشی . . . هتد . (۴)

نه‌گه‌ر به‌وردی له‌و روه‌وه‌ بکۆلینه‌وه‌ ده‌رته‌که‌وی . که‌له‌ رۆژانی ناو یاخود وشه‌ی داریزراودا مه‌رج نییه‌ له‌ وشه‌یه‌کی ساده‌و زیادیه‌یه‌ک دروست بیت . ئیه‌ وشه‌ی داریزراو یان ناوی داریزراومان هه‌یه‌ که‌ له‌ دوو وشه‌ی ساده‌و زیادیه‌ک پیتکه‌هه‌وه‌ وه‌ک : ره‌وان ، بیژی ، خۆشه‌ویستی ، سه‌ره‌ستی هه‌ند . . . ناوه‌لناو و ره‌گی کردار و باشگریک

← ره و ابیتری

ناوه‌لناو وه‌دی کردار به یارمه‌تی نه‌تهر فیکس « ۵ » ← خوشه‌ویست + باشگری (ی) ناو وه‌دی کردار ← سه‌به‌ست + باشگری « ی » ← سه‌به‌ستی . که زۆریه‌ی ناوه‌لناوه لیکدراوه‌کان نه‌گریته‌وه‌و باشگری نه‌چیتته سه‌ریان مه‌یانگاته ناوی داریژراو و ناوی گوزاره‌ش .

جا به‌و پیه ماموستا له‌وی‌دا له‌و رووه‌ی یادداشت نه‌کردوه چونکه له‌پیتناسه‌که‌ی‌دا وشه‌ی ساده‌ی به‌کار بردوه . پیتناسه‌که‌ش جوژه بیج باشتره نوری داریژراو نه‌و ناوه ناساده‌یه‌به که نه وشه‌یه‌که‌و زیادیه‌که‌ دروست مه‌بیج نه‌وجا نه‌و زیادیه‌ش پیتشگر یان باشگر یان هه‌ردووکیان بیت .

نه‌گه‌ر رتمان وشه‌یه‌که‌ نه‌وا وشه‌ی ساده‌و ناساده‌ش نه‌گریته‌وه . ناساده‌ش لیکدراو و داریژراو نه‌گریته‌وه . نیمه‌لیتره‌دا مه‌به‌ستان ته‌نها وشه‌ی ناساده‌ی لیکدراوه .

۴ - له‌ لاپه‌ره (۱۰۷) ی کتیبه‌که‌ی‌دا باسی ناوی داریژراو نه‌گاوه له‌ سه‌ری نه‌روا له‌ به‌شی « ا » کۆمه‌له‌ باشگری (گهر ، ساز ، دار ، به‌ند ، هوان ، وان ، چی ، گهر ، باز ، مه‌ند) له‌ وشه‌کانی ناستگهر ، چه‌مخاخ ساز ، گیاندار ، تالیه‌ند ، گاوآن ، چایچی ، کۆتر باز ، نانکه‌ر ، هه‌ولمه‌ند ، دا به‌ ناوی داریژراویانی داوه‌ته نووسین له‌ کاتیبکدا هه‌موویان سیفه‌تیبکی هه‌میشه‌بیان بی‌دراوه به‌هوی نه‌و باشگرانه‌وه ، به‌واته نه‌توانین به‌ ناوه‌لناوی بکه‌ری داریژراویان به‌دینه‌ قه‌لم . وه زۆرتیش لایه‌نی سیفه‌تی هه‌میشه‌یی نه‌به‌خشن . له‌هوه‌ نه‌چین ماموستا بیری له‌ هه‌مان ناوی بکه‌ری

« اسم الفاعل » ی عه‌ره‌بی کردبیتته‌وه .

وه عه‌ر له‌ هه‌مان کۆمه‌له وشه‌دا یان کۆمه‌له‌ ناردا له‌ وشه‌ی « کۆتر باز » دا ره‌خنه‌ی له‌ که‌ریمی نه‌یویی و نی ، ناسمیرنۆفا گرتوه که‌ گوايه وشه‌ی « فیلباز » یان به‌ناو داوه‌ته نووسین (۵) .

که‌چی خویشی به‌ پیچه‌وانه‌وه « کۆتر باز » ی ناوه‌لناوی به‌ناو داوه‌ته قه‌لم جگه‌ له‌وش له‌ پیشووتردا سی سال له‌مه‌وبه‌ر به‌ ناوه‌لناوی داواوه‌ نه‌لی .

باشگری « باز » یش به‌ زۆری ناوی ساده‌ ده‌گاته ناوه‌لناوی داریژراو ، نه‌ک ناو وه‌ک « فیلباز ، گۆتر باز . جگه‌ له‌ چه‌ند وشه‌یه‌کی گه‌م که‌ ده‌بنه ناو وه‌ک سه‌ر باز » (۶) .

نه‌گه‌ر له‌ هه‌ردوو وشه‌ی کۆتر باز ، فیلباز وردبینه‌وه جیاوازیه‌کی نه‌وتویان له‌ نیتوان‌دا نابین ، وه‌ هه‌ردووکیان ناوه‌لناون ، ناوه‌لناوی بکه‌ری داریژراو .

وه‌نه‌وه‌شی نه‌پیتکاوه که‌ « باز » ره‌گی چاوگی « بازیدن » ی فارسی‌یه ، نه‌ه‌بویه روونی بگردا‌بته‌وه وه‌ک چون له‌ هه‌ندێج باشگری تردا له‌ په‌راویزه‌کان‌دا خۆش‌ه‌وه‌سه‌کانی نووسیوه‌ته‌وه که‌ی کوردی‌دا « باز » چه‌ند مانایه‌کی هه‌یه وه‌ک « باز » ی ناوه‌لناوی ره‌شو سپی « باز » له‌ وشه‌ی « بازدان » و « سب‌باز » دا باز له‌ وشه‌ی « چاوباز » دا . بازیش وه‌کو باشگر وه‌ له‌ وشه‌ی « نانکه‌ر و پاوکه‌ر » دا (۷) . « که‌ر » ی به‌ باشگر داوه‌ته نووسین . نه‌گه‌ر تۆزێ له‌ هه‌ردوو

یشه‌که‌و به‌چه‌مان وشه‌ی تری وه‌ک نه‌و دووانه وردبینه‌وه . ده‌رته‌که‌وی که‌ هه‌ردوو له‌ په‌گی چاوگی فرمانی لیکدراوی « نان کردن و زاو کردن » . وه‌ وه‌رگه‌راوه . ناوه‌لناوی لیتوه دروست بووه . ناوه‌لناوی بکه‌ری داریژراو . بابه‌گه‌کان وه‌رگه‌ری و لیتوان کۆلینه‌وه .

ناو ره‌گ باشگر نان کردن ← نان که‌ مر واو کردن ← واو که‌ مر

لیتره‌دا « که » په‌گی چاوکه‌و ته‌نها باشگری « مر » ی چووته‌ سه‌رو وشه‌یه‌کی داریژراوی دروست کردوه .

بۆ سه‌ماندن ته‌م بیره‌ش نیمه‌ نه‌که‌ر وشه‌ی داریژراو یان ناری بکه‌ری داریژراو له‌ په‌گی چاوگی فرمانی ساده‌وه دروست بکه‌ین وه‌ک .

کردن ← بکه‌ر ، دان ← به‌در ، خواردن ← بخۆر

ته‌بینن نیشانه‌ی « ب » ی فرمانی داخوازی « امری » وپینه باشگری « مر » یان چووته‌ سه‌ر ناوه‌لناوی یان ناوی بکه‌ری داریژراومان بۆ دروست بووه . وه‌ له‌و ناوه‌لناوه یان ناوه‌ بکه‌ره داریژراوانه‌ی که‌ له‌ فرمان چاوگی لیکدراو یان داریژراوه‌وه دروست نه‌بن نیشانه‌ی « ب » نادرکیتری . ته‌نها باشگری « مر » وه‌ک باشگریک نه‌چیتته سه‌ر ره‌گی فرمانه‌که‌و ناوی داریژراو « ناوه‌لناوی بکه‌ری داریژراومان بۆ دروست نه‌بیج وه‌ک . چاوگی لیکدراو :

نان خوردن ← نان + خو + ه‌ر (۸) نان کردن ← نان + که + ه‌ر (۹)

رهنج دان ← رهنج + ده + هر

رهنج بردن ← رهنج + به + هر

چاوگي داريزراو وهك : چيشت
لبنان ← چيشت + لئنج + هر
چيشت لينر (۱۰) بومان روون
بووه وه كه « كهر » باشگر ني به لهلكو
تهنها « هر » باشگر وه ماموستا
نه ررحمان تيكه لي ره كه كه
كردوه . . ره گي كرداره كه
باشگره كه .

۵ - له همان باسدا باسي ناوي
داريزراو وشه ي « هوار » ي
شوينه واري به باشگر داوه ته نووسين
شوينه وار له دوو وشه ي ساده
بيكها توه له شوين و هوار شوين و
هواريش همدويان يه كه مانا
نه بخشن . وه بؤ ناسان كردني
دركاندن نهو رهنگي « ه » كه
له دهنگي « ه » موه نزيكه نه گهر
پيش دهنگيكي كونسونانته .
بهوشيوه به نهدر كينري وه وشه ي
« هوار » له ناوي شوينهوار راستره
لهوه ي باشگر بيت نه گهر چي له زور
شويني تردا وهك باشگر خو ي
نه نوينج وهك له وشه ي «خوينهوار» ادا
ماموستا خو ي شي له پمراويزي ژماره
(۶۳) ي لاپره ۱۳۱ دا په نجهي بؤ
نهوه راكيشاوه كه نم باشگره دوو
چيشني هه به يه كيان به ماناي شوين و
چيگه نهوي تر يان به جوړيكي دي
خوي نموني . . .

هروه ما له باشگري « نده » ي
لكاوه به دووای ناومه وهك بالنده .
وه لكاوه ي دراي ناوه لئاو ، يان ره گي
فرمان وهك : درنده « دري » هم
ناوه لئاوه هم ره گه وه بؤ ره گي
فرمايش وهك « گوشنده » .
نهو باشگره باسكراوه وه كو نهو

شيوه به بي به كه ماموستا نهوره حمان
بؤي جووه بهلكو (inde)

وهك چوئن نه ليتين (ik)
له وشه ي (دهسك) دا نه ميش بهو
شيوه به (inde) . راستره

له « نده » نم بزوينه كورته ي
سه رته ي باشگره كه له زماني كوردي
رينوسي كوردي دا نيشانه ي بؤ
دانه تراوه . چوونكه رينوسي كوردي
به پيتي عه ره بي نه نو سرينه وه وه
تيبي عه ره بيش نهو جوړه نيشانه ي
تيدا ني به . كه وهك « كه سه » ي
عه ره بي وايه . وه له رينوسي
لاتيني دا به ناساني دهر نه گوي . .

۶ - له ژيري ناو نيشاني نهو
باشگرانه ي نه چنه سه ر كوردي
سادهو ده يكه نه ناوي داريزراو . دا
باسي كو مه لي باشگري كردوه كه
به هندی ره گي كرداره وه نه لكين .

كه ميان له ري و شويني خو يان دان
وهك له .

۱ - كوشتار : باشگري « ار » به
دوای فرماني رابردو موه يان قه دي
كرداره موه لكاوه نهك ره گي كوردي
رابردو . وهك لهم قه دو ره گانه ي
تردا .

سووته مهني ، خواسته ني ،
خويندهوار ، خوينهوار .
خويندهوار هم قه دو
« خوين ، خويند » .

ب - « هر » له وشه ي « دانهر » ادا
به ره گي كوردي ساده وه نه لكاوه .
بهلكو به كورديكي داريزراوه وه
چوونكه چاوگي « دانان » چاوگيكي
داريزراوه وبهم بي به دروست بووه
پيشگر له گهل چاوگيكي ساده دا . . .
دا + نان .

له زماني كوردي دا نم چاوگي
ساده ي « نان » ه به زوري له گهل

وشه ي سادهو پيشگر دا دي . نه بيته
چاوگي ليكدر اوو داريزراو .

ومره كه كه شي « ني » به .

نهو باشگري « هر » ش بؤ
دروست كردني ناوي بگر يا
ناوه لئاوي بگهري داريزراو به كار
نه بري چ له گهل كوردي ساده دا بي
وهك . نووسر .

يان ناساده ناساده ش به هردوو
جوړه كه يه وه ليكدر او وهك رهنج
به ر . داريزراو وهك داهينره .
چيشت لينره . دانهر كه له داهيتان و
چيشت لي نان و دانان وه وه رگراون .
له وشه ي « دانهر » دا دوو بزوين
به دوای يه كدا هاتوه « ئي » كو تايي
ره گي كردار وه بزويني « ه » ي
سه رته ي باشگري « هر » وه له وي دا
بزويني « ئي » ني نه چي (۱۱) .

۷ - هردوو وشه ي (چيمنو
مه سينه) باشگري ژماره ۲۱ لاپره
۱۱۸ او ژماره ۴۶ لاپره ۱۲۳ دا من
واي بؤ نه چم كه هر دوو كبان
وشه يه گي ساده ين چوونكه « چيمو
مهس » به كو ي كه م كوردا ناشنان
به وشه يه گي مانادارو سه ره به خو
ناچن .

چيمنو مه سينه به وشه ي ساده
نه چن . وه بؤ نهو باشگري « نيه »
ناوي « كه چينه و قولينه » مان هه به
كه شياوو له بار ترن .

۸ - له ژيري ناو نيشاني هه ندي
پيشگر بش هه ن كه به ره گي كردار
يان نه لكين ناوي داريزراو دروست
نه گه ن (۱۲) .

۱ - له پيشگري « را » دا و له
وشه ي « رابه خ » دا « ره خ » وه كو
ره گي كوردي « خستن » مامه له
ناگري . ره گه كه ش « خه » به وه كو
من چيگه كه رانه خم . . .
وشه ي رابه خ هيشتا ليكو لينه وه

وردبوونهوی تری نهوی . باشتر
 نچی ورد بینهوه نهبین و به تابه تی
 له (ه خ) دا دهنگه گورکچی تیدایه
 « گورینی دهنگ » دهنگی بزوینی « ه »
 چووته شوینی دهنگی « خ »
 کونسونانت ودهنگی « خ » ش
 چووته شوینی « ه » و « خه » بووه
 به « ه خ » وه به لکاندن پتشر
 بهر ه که گوه . بووه به « رایخ »
 دهنگیکی تری نیمچه بزوین هاتووه ته
 نیوانیانهوه . نیش چوونکسه
 دوویزوین به دووای یه کدا نایه ن
 نه گره هات نوا یان یه کتیکیان تی
 نه چن یاخود نیمچه بزوینیک
 نه چینه نیوانیانهوه . نهو حالته تی
 دهنگه گورکچی زیاتر له وشه کان دا
 روو نه دات وه زیاتر گورینه کاش
 له دهنگه کونسونانته کان دا (۱۳) .

ب - پتشرگی « بهر » (به بی
 بو چوونی ماموستا د . نهوره حمان)
 له وشه ی بهر چنه و بهر کوت دا به هیچ
 جوریک پتشرگی نه به . وه وشه یه کی
 ساده وه مانایه کی روونو ناشکرای
 هیه . بهر مبر « نمر » ی عه ره بی
 نهوه ستن بهر چنه له چاوگی
 لیکراوی « بهر چن » موه هاتووه .

ره گی چاوگه که ودر گراوه وه
 باشکری « ه » چووته سهر ناویکی
 داریزراوی دروست کردووه .
 « بهر چن » نهو که سه یه که بهری
 دار یان میوه نه چن وه به لکاندن
 باشکری « ه » مانای وشه کی له
 ناوه لئاوه وه گوریوه بو ناو : بهر چنه :
 نهو دفره یه که له تولی باریک
 دروست نه کری و میوه یان بهری
 داری تی نه کری . له گه میان دا
 بی تی نهوتری بهر چینه « قهرتاله »
 وه ههر له هه مان بابهت وشه ی
 زورمان هیه وهک : کاروان کرزه .
 که دوو مانای هیه به کیان ناوی

نه ستیره که وه نوی تریان جوره
 بنجکیکه له دهرو دهشت به خو کردی
 نهوی .

وه ههروه ها وشه ی « کلاش چنه » ش
 هیه که ناوی جوره گییا نه وه ریکی
 بچکوله یه . وه وشه ی « شوان
 خه له تینه » . که جوره بالنده یه که
 له شیره ی چوله که دایه نه مانه
 هه موویان باشکری « ه » یان چووته
 سهر بوونه به ناوی داریزراو .
 « بهر » ی وشه ی « بهر کوت » ههر
 هه مان مبه ستن پتشره به واتای
 « نمر » ی عه ره بی .

۹ - له باسی ناوی لیکراوداو بو
 پتیکهاتی له ناویکی ساده ووه گی
 کردار به هوی نه تهر فیکسه وه ته نها
 باسی نه تهر فیکسی « و » ی کردووه
 وهک ده ست و برد (۱۴) « برد » قه دی
 کرداره یان فرمانی رابردووه نهک
 ره گی کردار .

نه گره زیاتر بیچنه ناو وشه کانی
 زمانه که مانه وه لی یان ورد بینه وه
 بو مان دهر نه که وی که نه تهر فیکسی
 « ه » شمان هیه بو پتیکهاتی ناوی
 لیکراو لهو بارموه وهک ته نه شوژ
 ناوو ره گی کرداری شوژدن .
 شورین

ته نه شوژ نهو تمخته یه یه که
 سهر نه شوژ نهوه .
 ۱ - گیسکه زئ ، گیسکهزا : بهو
 ۲ - گیسکه تری که به گیسکه کی نه زئ .
 ۳ - گیسکهزا ، برازا : زا : وه کو
 ناویش خوی نه نوی تی به مانای هنال ،
 نهوه .

۱۰ - دیسان له دوست بوونی
 ناوی لیکراودا نه لی له دوو ره گی
 کردار به یارمه تی نه تهر فیکسی
 « و » موه ناوی لیکراومان بو پتیک
 دیت نهوونه کانی شی « هاتو چو » ،
 گفت و گو « ن که به شی یه که دیسان

قه دی کردارنو له چونیته تی گورینی
 دهنگی بزوینی کوتایی ره گی کرداری
 « چوون » نه دوواوه که « چ » ه
 بووه به « چو » .

وه ناوه لیکراوه کانی قرچه قرچ ،
 ملجه ملج ، جیره جیر ، لووره لوور ،
 گفگف ، بیره بیر ، قیزه قیز که له
 دووبات کردنه وهی ناویکی به یارمه تی
 نه تهر فیکسی « ه » پتیکهاتوون
 ماموستا نهوره حمان له بهراویزی
 زماره « ۷۱ » دا نیشاره ی بو نهوه
 کردووه که نه گره ناوه که کوتایی
 به بزوینی « ه » هاتیتت نهوا لهو
 دوو بزوینه کوتایی و پیوه ندی
 به کتیکیان تی نه چن و یه کتیکیان
 ده مینینه وه (۱۵) .

لهم بارموه چند سهرنجی هیه .
 ۱ - زوربه ی دهنگه سروشیه کان
 کوتایی ناوه دووباره گراوه کاش
 ب - لهو دوو بزوینه نهک
 به کتیکیان تی نه چن به لکو بزوینی
 کوتایی ناوه دووباره گراوه کاش
 تی نه چن .

ج - نه پتیکهاتی ناوی لیکراودا
 به دووبات کردنه وهی ناویکی
 شیوه یه کی ترمان هیه له و بارموه
 نهویش به بی یارمه تی نه تهر فیکسی .
 وهک .

خویرخوره گر کره ، شه قشه قه .
 که ته نها بزوینی ناوه دووباره
 کراوه که ماوه ته وه . وه بزوینی دوا ی
 ناوه پتیشینه کاش تی چوو .

نهوه ی شایانی باس بی که
 ماموستا د . نهوره حمانی حاجی مارف
 کومه لی باشکری شیوو دیار تر وه
 بیرمان هیناوه ته وه و خستونی تی یه سهر
 باسه کی که له مهر بهر نه ناویان له
 ناوان دا بووه نه زمانه ساسه کان

وه بیریان دا هاتووہ . نہ باسیان لیوہ کردوون نہ ماش لایہ نیتیکی تری باشی کردووہ زانستی یہ کی ماموستایہ . تہانات بہوشوہ نہوستاوہ . چووہ ماووہ بو شایی بو باسہ کہ ہیشتووہ تہوہ . نہ کی لہ زمانی کوردی دا کومہ کی باشگری تر ہن نہ چنہ سہر وشوہ ناری دارپژراو دروست نگن . بہ لام نیجہ ہر نہوہ ندمان بہیرا ہاتووہ . وہ کوتایی باسہ کی بہ « ہند » ی ہیناوہ جامنیش حز نہ کہم ہندی باشگری تر بخمہ سہر شوہ « ہند » وہ کہ لیتیکی بچکولہی تر پر بکہ مہوہ نویش ہم باشگرانہ کہ ہندیکیان نہ چنہ سہر ناوی سادہو ہندیکی تریان نہ چنہ سہر ناوی لیکدارو ناوی دارپژراو دروست نگن وہک :

۱- ہین : لہ وشہی نازہ نین دا .
 ۲- ہینی : لہ وشہی ماتہ مینی دا .
 ناوی گوزارہی دروست کردووہ .
 نہ گہر چی « ماتہم » لہ وشہی « ماتہم » ی عمرہ بی ہوہ ہاتووہ بہ لام وای لہ ہاتووہ کہ شیوہ بیہ کی کوردانہی وەرگرتووہ .

۳- موانہ : لہ وشہی (کلکہ وانہ ، حوتہ وانہ ، بنہ وانہ) دا کہ چووہ تہ سہر ناو و ناوہ لئاوی ژمارہو .
 ناوہ لکرداری شوین نیوانہ . بہمانای سہرچاوہ . وہ ہورہوہا بہمانای نافرہتی . یان کچین خزمہتی باوکی یان برای یان مامی بکات .

۴- وانکہ ، ملوا نگہ ، بہروانکہ .
 ۵- ہن . لہو شہی توپان ، گولان ، قولان ، زاتر شیوہی باشگری « ہین » .
 ۶- کین : لہ وشہی ، چاو

شارکی ، چاو برکین ، خموہ نوچکین چووہ تہ سہر وشہی لیکدارو ، ہلبہرکین . چووہ سہر وشہی دارپژراو .

۷- ی : لہ وشہی ، زورہملین ، ملہ قوتی ، زرمہ زلی ، دا .
 ۸- تاتکین : لہ وشہی سہرہ تاتکین ، ملہ تاتکین دا .

۹- ہم : لہ وشہی بہرہم دا .
 ۱۰- مویلہ : لہ وشہی دانہو یلہ دا .

۱۱- یلک : لہ کولیک دا .
 وہ لہ پیشگرہ کانیشدا پیشگری « تن » نہ چیتہ سہر رہگی کردارو ناوی دارپژراو دروست نگات وہک .
 تن لہ وشہی تن زہن دا . تن زہن نہو مہشکہ گورہ بہ بہ کہ ماستی تیا

نہ زہنری
 یلک
 (۱) دکتور نوروہ حمانی حاجی مارف ، ریزمانی کوردی . بہرگی یہ کہم (مۆرفۆلۆژی) بہشی یہ کہم - ناو - چاپخانہ ی کوری زانیاری عراق . بغداد . ۱۹۷۹ .

(۲) ہمان سہرچاوہ . لاہرہ ۹۳
 (۳) ہمان سہرچاوہ . لاہرہ ۹۹
 (۴) ہمان سہرچاوہ . لاہرہ ۱۰۶
 (۵) ہمان سہرچاوہ . لاہرہ ۱۰۹
 ہراویزی ژمارہ (۲۰)

(۶) وشہ روژان لہ زمانی کوردی دا . د . نوروہ حمانی حاجی مارف . چاپخانہ ی کوری زانیاری کورد ۱۹۷۷ .

(۷) دکتور نوروہ حمانی حاجی مارف : ریزمانی کوردی - بہرگی یہ کہم (مۆرفۆلۆژی) بہشی یہ کہم - ناو - لاہرہ (۱۱۰) .

(۸) لہ کوردی دا « خۆر » رہگی کردار چاوگ نی بہ بہ لکو « خۆ » یہ .
 « خۆر » رہگی چاوگی « خوردن » ی فارسی یہ ، لہ زور شوین دا ماموستا نوروہ حمان بہرہ گی چاوگی « خوردن » کوردی داوہ تہ توسین . نہ ماش وانی یہ . چونکہ لہو شوینانہی کہ وہ کو « خۆر » دیارہ شوہا نہو دہنگی «ر» ہ سہر بہرہ گی فرمانہ کہ نی بہ . بہ لکو باشگری « ہر » ی چووہ تہ سہر رہگی کردارہ کہ « فرمانہ کہ » « خۆ » وہ بہ دہنگی بزویینی « ژ » کوتایی ہاتووہ ، وہ باشگرہ گہش بہ بزویینی « ہ » دہستی یچ کردووہ شوہا یہ کین لہ بزویینہ کان تن چووہ . چونکہ دوو بزویین بیتکموہ بہدوای یہ کدا نایہن . وہ بزویینی « ہ » لہو یی دا تن چووہ .

(۹) ہمان مہ بہستی بیتشوہ .
 (۱۰ ، ۱۱) جاری واش ہدیہ کہ دہنگی بزویینی کوتایی رہگی کردارہ کہ تن نہ چین .
 (۱۲) د . نوروہ حمانی حاجی مارف : ریزمانی کوردی بہرگی یہ کہم (مۆرفۆلۆژی) بہشی یہ کہم - ناو - لاہرہ ۱۳۳ .
 (۱۳) لہم وشانہی وہک : تہرزہ ، چہوہ نہرا ووزع ، دہنگہ گورکین روونہدات نہ بن بہ تہرزہ ، چہ نہوہر ، وەغز تادروایی .

(۱۴) ریزمانی کوردی . بہرگی یہ کہم مۆرفۆلۆژی بہشی یہ کہم - ناو لاہرہ (۱۳۵) .

(۱۵) ہمان سہرچاوہ لاہرہ (۱۳۷) .

(۱۶) وشہ روژان لہ زمانی کوردی دا لاہرہ (۸) د . نوروہ حمان ۱۹۷۷ .